

GENTSE STRAATNAMEN OFFICIEEL VASTGELEGD

Naar Joris Vandenbroucke

Onder deze titel vind je een bewerkte, enkel waar absoluut nodig, aangevulde versie van teksten in ‘De Rooigemgalm’, als proloog tot een (niet letterlijke) heruitgave in volgende GT nummers van een reeks artikeltjes verschenen in de jaren 1960 over het verleden van de Brugsepoortwijk. We zien hoe de naamgeving van plaatsen, straten en pleinen evolueerde van spontaan gegroeid naar planmatig en artificieel. Dat laatste gebeurde noodgedwongen nadat bevolking en bewoning explosief waren begonnen uitbreiden in de negentiende eeuw. Dat verliep niet zonder moeilijkheden. Vooral het revolutionaire Franse bewind sprong nogal creatief om met nieuwe Franse benamingen. Die werden later terug in het Nederlands vertaald met soms hilarisch resultaat.

Een eis van de Belgische Posterijen om iets te doen aan de vele verwarrend gelijk klinkende namen, resulteerde in de creatie van een flink aantal nieuwe namen in 1942. Hoewel ze meestal geen historische achtergrond hadden, sloegen ze meteen aan: ze klonken opvallend goed. Daarna kwamen twee gemeentefusies de zaken compliceren. Tal van gelijke of gelijkkluidende namen konden weerom voor potentieel tragische aflopende verwarringen zorgen: denk aan noodoproepen voor ambulances en dergelijke. Gent mocht slechts één Kerkstraat, één Guido Gezellestraat, enz. tellen. De andere kregen nieuwe namen. Gelukkig groeide vooral in de vorige eeuw de belangstelling voor wetenschappelijk verantwoorde plaatsnaamkunde – de toponymie – waarop men regelmatig kon beroep doen. In een aanvullende noot worden vooral de latere ontwikkelingen en inzichten toegelicht. Over de auteur van de hoofdtekst, Joris Vandenbroecke (1896-1980), vind je een paar woordjes helemaal achteraan.

Eeuwenlang werd de naamgeving van wegen en straten door de volksmond zelf beslecht. Zo is het verlopen tot ver na de late middeleeuwen. In de loop van vele eeuwen, hebben de Gentenaren zelf, naargelang de straten werden aangelegd, er een naam aan gegeven. Eerst in 1785, aan het einde van het

Oostenrijks regiem, werden de in gebruik zijnde straatnamen officieel erkend en vastgelegd. Toen werden deze aan de straathoeken op metalen plaatjes aangebracht (afb. 1). Voor die tijd was dit een hele innovatie en een straffe prestatie.

Afb. 1. Een unieke getuige van de eerste reeks straatnaamborden, nog steeds op zijn originele plaats. Bleef vermoedelijk bewaard dank zij overpleistering. Vroegste vermelding van de naam volgens Gysseling: 1361. Naar de bekende specerijplant, zoals ook de Peperstraat waarin dit straatje uitmondt. (foto 2020).

Met de Franse slag

Op 4 Juli 1794 deden de Frans-Republikeinse legerbenden hun intrede te Gent. Tot in het begin van 1814 – dus twintig jaren lang – stonden de Gentenaren onder de Franse heerschappij. Een vrij groot aantal veranderingen werden toen, ook op stedelijk vlak, doorgevoerd. Onder meer besloten ook de Franse machtsdragers in onze stad, de straatnamen vast te leggen. Op 14 Januari 1795 (jaar III van de Franse Republiek) werd in de gemeenteraad ‘gelesen den brief van den borger de Brom, receveur des domaines nationaux, van daeten van hedent ten eynde van te hebben eenen tableau der wijcken en de straeten deser Commune als daerby versocht ende gerolveert van daermede te belasten den Borger Van Straeten ende is den selven brief tot dies aen hem behandigt’ (40 Register, Fo 147).

Het jaar nadien, in 1796, verscheen dan een *Nomenclature des rues et des pla-*

ces publiques, forts, etc., traduits en français. - Table alphabétique qui se trouve gravée devant le Plan de Gand en flamand de Goethals. Intussen werd een nieuw Plan van de stad opgemaakt, dat verscheen in 1799, onder de benaming *Plan routier de la ville et Commune de Gand, an 8*, door Louis De Vreese, landmeter en graveur.

Er was evenwel nog wat anders gebeurd. Op 8 April 1799 verscheen een decreet waarbij bepaald werd dat een vrij groot aantal Gentse straatnamen moest verdwijnen en vervangen worden door namen, die de Franse Republiek, haar strevingen en verwezenlijkingen huldigden. Laten we zeggen: namen als slogans. Het gold hier die straatnamen, die herinnerden aan het oude regime, aan het koninkrijk, aan de godsdienst en dergelijk meer. Ze moesten ‘politiek correct’ gemaakt worden in de geest van het republikeinse regime.

En zo werd het oude Prinsenhof Cour de la Republique, de Keizerstraat Rue du Peuple souverain, de Koningstraat Rue de la Liberté, de Abrahamstraat Rue de la Vieillesse, de Sint Annastraat Rue de la Fécondité, de Heilige Geeststraat Rue du Pigeon, de Kanunnikstraat Rue Jean - Jacques Rousseau, de Munkmeersen Prairies de la Frugalité (soberheid), de Predikherenlei Quai de Cicéron, de Engelenstraat Rue des Oiseaux, de Sint Jorisbrug (Jooremaaie) Pont de Guillaume Tell, de Sint Eloy-brug Pont des Maréchaux (maréchal fer-rant: hoefsmid), de Sint-Katelijnestraat Rue de la Sagesse (Sint-Katelijne van Alexandrië: patrones van de geleerden), het Sint Michielsplein Place du Temple (de Sint-Michielskerk was omgevormd tot ‘Tempel van de Rede’). De Sint-Elisabethgracht Fosse des Veuves. Blijkbaar aanzagen de revolutionairen de begijntjes als weduwen. Onze oude Kouter werd omgedoopt in de Place d’Armes, wellicht omdat de stadswachten er hun Corps de Garde hadden: de nog bestaande Hoofdwacht, later Handelsbeurs. Andere naamsveranderingen zijn minder gemakkelijk te doorgronden: de Sint Martensstraat Rue des Carabiniers, de Sint - Lievensstraat Rue des Hommes libres, het Sint-Veerleplein Place d’Epicure. En we kregen dan nog een Rue de Platon en een Rue de la Démocratie. In totaal werden zo zes en zestig straatnamen ‘aangepast’. De lijst er van verscheen voor ‘t eerst in de *Gentschen Wegwijzer* van 1803. In de Franse Tijd werden tweetalige naamborden aan de straathoeken aangebracht (afb. 2). Ze zouden pas in de eerste helft van de vorige eeuw verdwijnen.

Napoleon kroonde zichzelf tot keizer in 1804. Nog als consul had hij Faipoult, een uitstekend diplomaat, als prefekt (gouverneur) van het Schelde-departement (ongeveer de huidige provincie Oost-Vlaanderen) aangesteld. Deze toonde zich tamelijk inschikkelijk ten overstaan bestaande toestanden. Maar zijn in 1808 benoemde opvolger, prefekt d’Houdelot, zette met ongemene

Afb. 2. Een tweetalig straatnaambord als sterk voorbeeld van fantaisistische vertalingen: de matevrouwen werden vroedvrouwen: gardes couches. De huidige naam Jonkvrouw Mattestraat (sinds 1942) is nauwelijks beter: de per definitie zeer arme matevrouwen (matewiven, zie artikel in GT 2019 over het Schokkebroersvestje) promoveerden tot een volslagen gefantaseerde jonkvrouw Matte, wellicht bedoeld als afkorting van een even onbekende Mathilde. (foto verzameling Maurice Vollaert).

ijver de verfransingspolitiek van onze stad door. De oude *Gazette van Gent* moest in het Frans verschijnen, met een beknopte Vlaamse vertaling. Aan de rederijkerskamer van de Fonteynisten werd verboden nog langer Vlaamse toneelstukken op te voeren. Nog andere dergelijke maatregelen werden aangewend om het Vlaams uit het openbaar leven te bannen.

Terwijl in 1796 de ‘Nomenclature’ (Afb. 3) zich beperkte tot de voornaamste straatnamen van de binnenstad, en de aanpassing van 1799 niet meer dan zes en zestig straatnamen besloeg, legde d’Houdetot het er op aan het geheel van de toen gangbare straatnamen in het Frans over te laten zetten en deze als officieel te erkennen. Op 15 December 1812, verscheen dan een *Règlement municipal, fait à la requête du préfet de l’Escaut, Baron d’Houdetot, traduisant du flamand en français les noms des rues, quais, ponts et places publiques de la ville de Gand*.

‘Cette traduction’, schrijft Victor Fris (*Histoire de Gand*, 1930, p. 314), ‘fut moins grotesque que celle de 1799, mais par suite de l’ignorance de notre langue et de notre histoire nationale, elle fourmille d’erreurs et de contresens (onzin), dont la plupart se sont malheureusement conservés jusqu’à nos jours...’. Vermelden we maar even Pussem, een volkse uitdrukking van het pandjeshuis (lommerd), in Gent de ‘Berg van Barmhartigheid’, die Rue du Balay werd. Immers van Pussem naar Bussem en dan naar Bezem is het maar een paar stapkes. Van de Ramen, waarop het pas geweven wollaken werd

10%
1796
Jambon

NOMENCLATURE

Des Rues, Places Publiques, Ponts &c. traduite en Français sur la Table Alphabétique qui se trouve gravée dans le Plan de Gand en Flamand.

TABLE DES NOMS DES RUES.			
A.	D.	P.	N.
Rue du Tremble. 2. 2.	Dino. 2. 2.	Petit God. 2. 2.	Dinet pavés. 2. 2.
Rue d'Abraham. 2. 2.	D'offensive finale. 2. 2.	Petit Loc. 2. 2.	Rue Poulvaere. 2. 2.
D'Arrière la Lys. 2. 2.	Barrière des filles Dieux. 2. 2.	Rue Cosmaire. 2. 2.	Dino. 2. 2.
Rue St. Anne. 2. 2.	Allée de Fionens. 2. 2.	Rue aux Charbons. 2. 2.	Rue de l'Étoile. 2. 2.
Vieux Quay aux Oignons. 2. 2.	Rue des Gilets. 2. 2.	Rue Royale. 2. 2.	Rue du mont des Champs. 2. 2.
Vieux bourg. 2. 2.	Dino. 2. 2.	Dino. 2. 2.	Rue des Chanoines. 2. 2.
Vieille rue des Mégniers. 2. 2.	Rue d'Or. 2. 2.	Ruelle au blé. 2. 2.	Rue de l'Écluse. 2. 2.
Vieux Rempart. 2. 2.	Rue de St. Esprit. 2. 2.	Petit Quay de la sentinelle. 2. 2.	La Pèze. 2. 2.
Rue Talence. 2. 2.	Rue de la monnaie. 2. 2.	Petite rue aux veaux. 2. 2.	Ruelle du Litage. 2. 2.
Rue Baguer. 2. 2.	Rue des hommes Fournures. 2. 2.	Petite rue de la déman-gestation. 2. 2.	Rue du Soliveau. 2. 2.
Rue de la Belle. 2. 2.	Montagnes des Gueux. 2. 2.	Petite rue des Cheve-liers. 2. 2.	Cour des Tempeliers. 2. 2.
Rue des Bouchers. 2. 2.	Rue de St. Gilles. 2. 2.	Petit rue des breaux. 2. 2.	Briguerie. 2. 2.
Ruelle de l'Our. 2. 2.	Dino. 2. 2.	Petite rue des Trévis. 2. 2.	Rue des Terrières. 2. 2.
Ruelle des Bonnes. 2. 2.	Rue du Gingembre. 2. 2.	Petite rue pavée. 2. 2.	L'entre Dix. 2. 2.
Rue de l'Affair. 2. 2.	Rue verte. 2. 2.	Grande rue. 2. 2.	Les douze Chambres. 2. 2.
L'Avengie. 2. 2.	Mont Gerin. 2. 2.	Rue des Grillons. 2. 2.	Rue du Camp. 2. 2.
Rue du Verger. 2. 2.	Rue du Serment. 2. 2.	Petite rue. 2. 2.	L'Uckel. 2. 2.
Rue de Lion bigarre. 2. 2.	Bucrie. 2. 2.	Courbe Digue. 2. 2.	Rue de la Ducq de Passage. 2. 2.
Rue du Bourrier. 2. 2.	Rue des Harengs. 2. 2.	Courbe rue. 2. 2.	Rue de Boffi du Passage. 2. 2.
Rue de la Fontaine. 2. 2.	Chanoier. 2. 2.	Rue de la Croix. 2. 2.	Rue de l'Embarque-ment. 2. 2.
Ruelle de la Proué. 2. 2.	Quay au bois. 2. 2.	Rue des Tonneliers. 2. 2.	Rue du Champ. 2. 2.
Digue de Brabant. 2. 2.	Rue de l'Herbert. 2. 2.	Dino. 2. 2.	Rue des Cochons. 2. 2.
Rue de Brabant. 2. 2.	Rue de la Harpe. 2. 2.	Rue des Agneaux. 2. 2.	Dino. 2. 2.
Rue de Kaliber. 2. 2.	Rue D'Anin. 2. 2.	Grande rue de la dé-mangifion. 2. 2.	Rue des Escouffers. 2. 2.
Rue de l'Incendie. 2. 2.	Rue Haute. 2. 2.	Longue-Mare. 2. 2.	Quay aux Violentes. 2. 2.
Rue de la Brule. 2. 2.	Rue Crauf. 2. 2.	Grande rue de la mu-nie. 2. 2.	Rue des Violettes. 2. 2.
Rue de la porte de Bruges. 2. 2.	Rue Haute. 2. 2.	Grande rue Pavée. 2. 2.	Rue des Foulons. 2. 2.
Rue du Bourg. 2. 2.	Rue des cornes. 2. 2.	Long Poëlle des bé-taux. 2. 2.	Embouchure de l'entree de la Rue des Dames. 2. 2.
Ruelle de la Fontaine. 2. 2.	Rue des Serpentes. 2. 2.	Cour de la Live. 2. 2.	Dino. 2. 2.
Rue de la Fontaine. 2. 2.	Rue des petits The-neurs. 2. 2.	Éil Live. 2. 2.	Rue des Epoules. 2. 2.
Quai de la Cauciere. 2. 2.	Cote des Tanneurs. 2. 2.	Rue de la Live. 2. 2.	Rue des Chretiers. 2. 2.
Barrière des Tapissiers. 2. 2.	Rue des Vaches. 2. 2.	Rue de St. Lievin. 2. 2.	Rue des Foulons. 2. 2.
Rue de l'Analogie. 2. 2.	Rue de la Caute. 2. 2.	Quay des Tilieux. 2. 2.	Rue aux Vents. 2. 2.
Rue Cathone. 2. 2.	Barrière de l'Espéce. 2. 2.	Rue du Luxembourg. 2. 2.	Rue du promenoir. 2. 2.
Rue des Calvaires. 2. 2.	St. Jean. 2. 2.	Folle d'Éliabeth. 2. 2.	Rue des Bouillons. 2. 2.
Remport des Avesnes. 2. 2.	Rue des Cadeurs. 2. 2.	Rue des Vierges. 2. 2.	Rue aux Loups. 2. 2.
Quai de la Concorde. 2. 2.	Rue des Chemises. 2. 2.	Rue Marjolaine. 2. 2.	Ruelle vovage. 2. 2.
Rue des Conduits. 2. 2.	Rue de la Chapelle. 2. 2.	Marché des peles-Gar-gons. 2. 2.	Rue des vignettes. 2. 2.
Rue des puits Couffins. 2. 2.	Rue de la Caute. 2. 2.	Rue St. Marguerite. 2. 2.	Dino. 2. 2.
Comptoir. 2. 2.	Rue de la Cave. 2. 2.	R. e. S. Martin. 2. 2.	Rue de l'Ymo. 2. 2.
Rue de Tillac. 2. 2.	Rue du Temple. 2. 2.	Rue St. Michel. 2. 2.	Rue de l'Orme. 2. 2.
Ruelle oblique. 2. 2.	Recpart aux chaudières. 2. 2.	Rue de Lise. 2. 2.	Cour de Revocation. 2. 2.
Rue de l'Émin. 2. 2.	Allée de l'Empereur. 2. 2.	Rue des Miniers. 2. 2.	Pets des Mares. 2. 2.
Rue des damps. 2. 2.	Petit coin des rôtisseurs. 2. 2.	Rue des Amis. 2. 2.	Allée. 2. 2.
Co de de d'Angleterre. 2. 2.		Rue du Molesuis. 2. 2.	Quay chat. 2. 2.
L'ud de d'Angleterre. 2. 2.		Rue du Morrier. 2. 2.	Roy-ban. 2. 2.
Rue des Anals. 2. 2.			
Rue des Anges. 2. 2.			

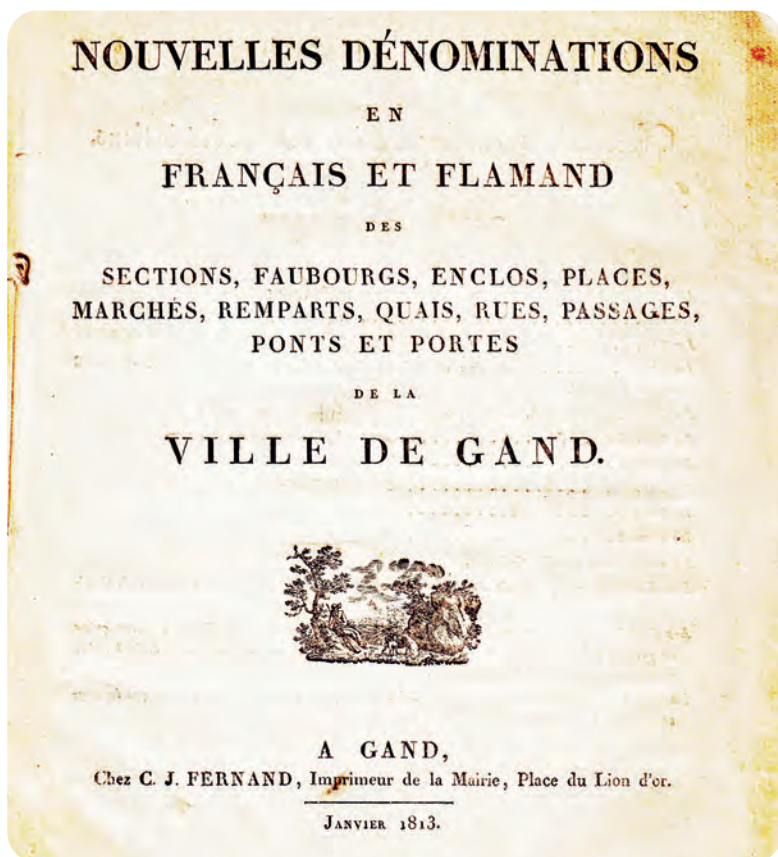
NOMS DES RUES DESIGNÉS PAR LETTRES, N'AVANT PU ÊTRE MARQUÉS DANS LE PLAN.			
Uckel. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.
Ruelle de la Proué. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.
R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.
R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.
R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.
R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.
R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.
R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.
R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.
R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.	R. de St. Pierre. 2. 2.

MARCHÉS ET PLACES PUBLIQUES.			
R. du Champ. 2. 2.	G. Chanoier. 2. 2.	Q. Marché aux Veaux. 2. 2.	R. As. Paris. 2. 2.
R. aux marchés aux Simonnes. 2. 2.	M. Marché au B. 2. 2.	P. Carre. 2. 2.	R. Marché aux Bouillons. 2. 2.
R. aux marchés aux Poulons. 2. 2.	M. Marché aux Herbes. 2. 2.	Q. Marché du Cloître. 2. 2.	R. Marché aux Ventes. 2. 2.
R. aux marchés aux Poulons. 2. 2.	L. Place du Jeu de Paume. 2. 2.	R. Marché aux Grains. 2. 2.	R. Marché aux Ventes. 2. 2.
R. aux marchés aux Poulons. 2. 2.	M. Marché aux Ventes. 2. 2.	S. P. P. P. P. P. 2. 2.	R. Marché aux Ventes. 2. 2.
R. aux marchés aux Poulons. 2. 2.	M. Marché aux Ventes. 2. 2.	T. Cimetière de St. Michel. 2. 2.	R. Marché aux Ventes. 2. 2.
R. aux marchés aux Poulons. 2. 2.	M. Marché aux Ventes. 2. 2.		R. Marché aux Ventes. 2. 2.

Afb. 3. De in 1796 verschenen 'Nomenclature' met de voornaamste straatnamen van de binnenstad.

opgespannen, hebben ze 'Ram' gemaakt en vertaald Rue du Bélier. De Heuverpoort, Gentse uitspraak van de oude Overpoort, werd tot Rue de la Colline omgedoopt en bleef, niet helemaal ten onrechte, ook later en tot op heden de naam Heuvelpoort behouden. De Ham, oorspronkelijk een dam (dijk) of ham (hogere strook in overstromingsgebied) verleide (misleidde) de vertalers tot Rue du Jambon.

Afb. 4 Een officiële lijst van de Gentse straatnamen met een Franse vertaling verscheen in januari 1813 bij drukker K.J. Fernand.

Straten die sinds onheugelijke tijden een familienaam droegen, werden eveneens verminkt. Zo werd de Botermanstraat eenvoudigweg Rue des Beurriers, de Saymanstraat Rue des Semeurs, de Breydelsteeg Rue des Selliers, de Ben-nesteeg, genoemd naar de familie Beninne, werd Rue des Vanniers (vanne: wissen ben: ondiepe mand), de Stoppelbergstraat Rue Mont-au-Chaume (denk aan chaumière: strohut), de Kammerstraat Rue du Peigne, terwijl kammer een oude naam voor brouwer is. Maar ten onrechte maken de Gentenaars zich vrolijk over de vertaling van de Donkersteeg, in Rue du Paradis. Op die plaats stond immers destijds een gasthof-afspanning 'In 't Paradijs', zodat hier de Franse benaming wel iets meer zegt dan Donkersteeg.

De 'meier' (maire: burgemeester) Van der Haegen bezorgde op 15 December 1812, een officiële lijst van de Gentse straatnamen met een Franse vertaling. Deze verscheen in Januari 1813 bij drukker K.J. Fernand. Maar toen liep het

Franse regime al naar zijn einde. De Franse namen zouden, meestal naast de Nederlandse; nog langer dan een eeuw behouden blijven (afb. 3 en 4).

Belangstelling voor betekenis en correctheid

Het is maar in 1833 dat er schot leek te komen in de belangstelling rond betekenis en bedoeling van de Gentse straatnamen. Inmiddels had men in Antwerpen de studie aangevat, om de oude straatnamen van deze stad op te vissen en ze te verklaren. Dat kreeg navolging. Begin de jaren 1830 gingen stemmen op in het Stadsbestuur om, in de voetstappen van het Antwerps college, geschiedkundige en etymologische opzoekingen te laten doen, over de ware oorsprong van de Gentse straatnamen. En al in 1832 kon de ‘Commissie voor het bewaren van Praalgebouwen’ (voorloper van de Stedelijke Commissie voor Monumenten), aan het College van Burgemeester en Schepenen meedelen dat zij een ‘bijzondere commissie’ samengesteld had om het voorgestelde initiatief te verwezenlijken. Maar die schoot niet in gang. ‘Voor zoveel ik weet’, aldus Alfons Van Werveke, ‘heeft die Commissie nooit de uitslag van hare werkzaamheden bekend gemaakt’. Drie jaren nadien, in 1836, benoemde het College een nieuwe commissie, gelast met het verbeteren van de straatnamen. Het oorspronkelijk verslag van de commissieleden Serrure, Vervier, Parmentier, Goetghebuer, Blommaert en Van der Haeghen, uitgebracht op 10 Juni 1836, bleef bewaard in de Hogeschoolbibliotheek (nu UGent).

Afb. 5. Legende (Renvoi) bij De Vreese (1799). De meeste Nederlandse namen bleven onvertaald (detail uit het Plan routier de la Ville et Commune de Gand, An 8me. Overgenomen uit Coene, A. en De Raedt, M., 2011, Kaarten van Gent / Plannen voor Gent 1534-2011, Snoeck).

Nieuwe wijken en straten buiten de stadsmuren

In Juli 1860 werden de tollens aan de onderscheiden stadspoorten afgeschaft. En dan werden deze eenvoudig weg geruimd en wat er nog overbleef van de oude vestingen, muren en wallen, werd gesloopt en gedempt. Op enkele jaren tijds verruimden de bouwkanen daardoor in hoge mate in de voormalige voorgeborchten langs alle zijden. Tussen haakjes: een voorgeborgte of voorgeborchte was een oorspronkelijk versterkt ‘voorwerk’ of ‘voorburcht’ buiten de eigenlijke, eveneens versterkte poort. In het Frans werd dit ‘faubourg’. Geleidelijk breidde de betekenis uit tot buitenwijk.

Ten gevolge van de stijging van de werkgelegenheid in de Gentse industrie groeide de bevolking immer aan. Ten allen kante werden nieuwe straten aangelegd. In de eerste aflevering van zijn stadsgeschiedenis, *Gent van den oudsten Tijd tot Heden* (1882) mocht Frans De Potter terecht schrijven: ‘Aan de hand van de Wegwijzer van Gent mag men zeggen, dat er in geen twee eeuwen zo veel nieuwe wegen werden geopend, als wij in de jongste vijf en twintig jaren gezien hebben...’.

Maar geen straat zonder naam! De tijd was voorbij dat de bewoners zelf de naamgeving hunner wegen en straten inspireerden. Thans hoorde dit bij de bevoegdheid van het stadsbestuur, die deze taak in de handen legde van een commissie. ‘Ware het niet wenselijk dat men de nieuwe straten geen zo onbeduidende naam gaf, als weleens is geschied, maar bij hun doop (...) de verdienstelijke kinderen der stad aan het volk van heden en morgen (liet) herinneren?’

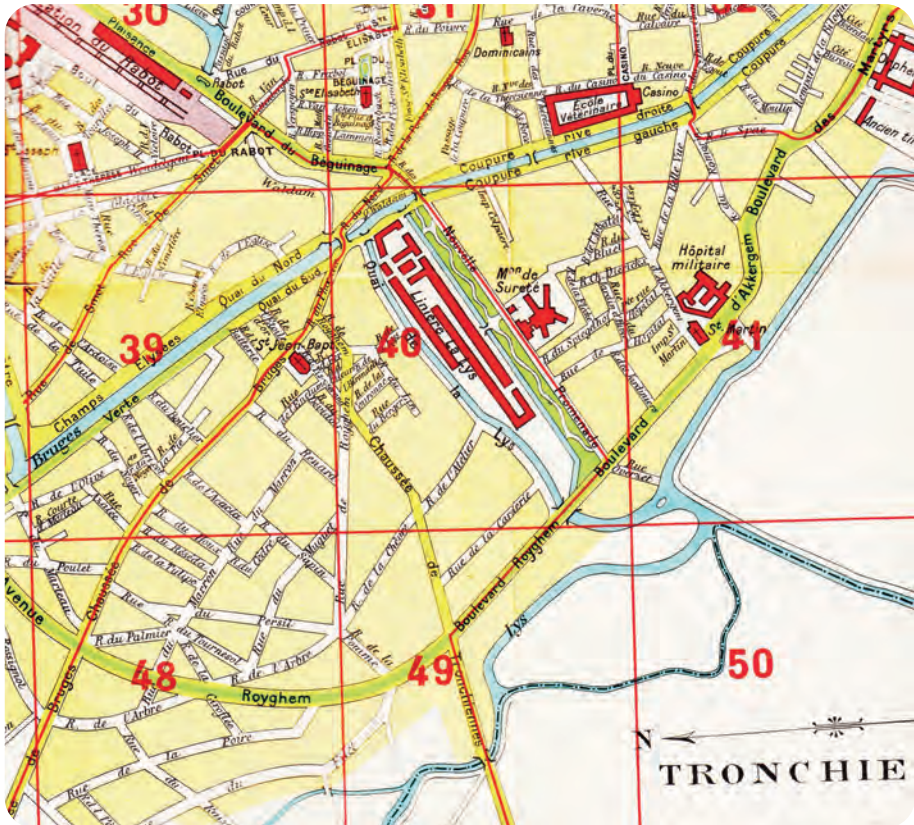
Dit betekent een sympathiek beroep doen op de verantwoordelijkheid van de toenmalige commissieleden, die precies rond dit moment – de jaren 1880 – heel wat werk voor de boeg hadden met de toen immer stijgende uitbreiding van het Gentse wegnnet, zowel in de stad binnen de vroegere vesten, als in de voormalige voorgeborchten. De naamgeving van de alsdan opdagende straten moet wel zo belangrijk zijn gebleken, dat in 1883, het College van Burgemeester en Schepenen, zich het laatste woord toe-eigende. Bij dit besluit werd bepaald: ‘t En ware dat er spraak zou zijn de naam te kiezen van publieke personages of van heugelijke gebeurtenissen, waarvoor de meningen uiteenlopend kunnen zijn, dan doet het College voorstellen aan de Gemeenteraad’.

Planmatig gegroepeerd

Hoewel er voor de naamgeving van die nieuwe straten, leemten en vergissingen zijn aan te merken, hebben de commissieleden en het College, toch ver-

dienstelijk werk gepresteerd. Zo ontbrak het niet aan een oordeelkundige indeling van verscheidene categorieën van benamingen die treffend stroken met de toenmalige plaatselijke toestanden. Aldus kwamen in het toen nog landelijk voorgeborchte van de Brugse Poort, namen voor uit de categorie van vogels, zoogdieren, planten, vruchten, bloemen en landelijk bedrijf. Wij vernoemen onder meer: de Kiekenstraat, de Nachtegaalstraat, de Zwaluwstraat (allen van 1866), de Eksterstraat (1870), de Geitstraat en de Vosstraat (1866, nu Reinaertstraat), met daarbij nog de Herderstraat (1866).

Afb. 6. Fragment met de Brugsepoort – Rooigem – Ekkergem uit een Franstalig 'Plan de Gand' (vermoedelijk kort na W.O. II). Prominent hierin het grote complex van de Linière la (grande) Lys, de vlasspinnerij 'De Grote Lys', nu de Groene Vallei tussen twee rechtgetrokken vestrachten. Eveneens goed herkenbaar aan de overzijde van de Nieuwe Wandeling (Nouvelle Promenade), de nog bestaande gelijknamige gevangenis (Maison de Sureté). Verdwenen of veranderd van functie: het Rabotstation (links boven), de Ecole vétérinaire, het Hôpital militaire en het weeshuis (Orphelinat met Ancien Tir). De rue Overzet en rue du Spiegelhof bleven onvertaald. Links van het cijfer 50, tussen twee Leie-armen: het 'eiland' Malem, nog onbebouwd. De punt-streeplijn was de gemeentegrens Gent - Drongen (Tronchiennes) in die tijd.

Daarnaast kwamen er nog meer straten met plantaardige namen uit de bus: de Boomstraat (1866), de Hulststraat (1881), de Resedastraat (1882), de Tulpstraat, de Cederstraat en de Sparrestraat (allen in 1883), de Lindenstraat (1877), de Haverstraat (1880), de Plantaanstraat (1880), de Klaverstraat (1890), de Fuchsiastraat (1897), de Maisstraat (1904), de Hopstraat (1904), de Appelstraat (1866), de Abrikozenstraat (1866), de Kastanjestraat (1884), de Notelaarstraat (1885), de Peerstraat en de Perzikstraat (1898), de Hulststraat (1881), de Azaleastraat, de Meibloemstraat en de Acaciastraat (1897).

Maar toen was ook de textielnijverheid reeds gepland en in ontwikkeling buiten de Brugse Poort en daaraan werden gewijd: de Weversstraat, de Spinnerstraat, de Haspelstraat, de Vlasstraat (allen in 1866). Ook aan de metaalwerkhuizen van de Phoenix werden een paar namen verbonden: de IJzerstraat (1861), de Aambeeldstraat (1866). De naam Phoenixstraat zelf kwam pas later voor de proppen (1940).

We treffen een gelijksoortige indeling aan in andere wijken: in het havenkwartier doelen de straatnamen op de scheepvaart, het havenbedrijf en de koophandel: de Ankerstraat (1869), de Matrozenstraat (1870), de Loodsenstraat, de Makelaarstraat en de Zeilstraat (1890), de Maststraat (1891), de Terneuzenlaan (1869), de Bombaystraat en Duinkerkestraat (1881), de Hamburgstraat (1885), de Marseillestraat (1885), de Londenstraat (1881).

In de Heirnis werden in 1883 namen van vissen gegeven: de Karperstraat, de Snoekstraat, de Tarbotstraat, de Tinkstraat, de Tongstraat en de Zalmstraat. Tussen 1882 en 1905 werden straten getrokken door de voormalige diertuin, waaraan hun benaming een herinnering dragen: de Hertstraat, de Arendstraat, de Lamastraat, de Zebrastraat, de Leeuwstraat, de Tijgerstraat, de Olifantstraat. Aan de Stropkaai vinden we straten, gedoopt met de namen van de vier jaargetijden: de Lentestraat, de Zomerstraat, de Herfststraat en de Winterstraat.

Vermelden we nog ten slotte, dat op het Oude Meerhem, namen van geleerden en kunstenaars werden gebundeld in de Mercatorstraat, de Sanderusstraat, de Van Maerlantstraat, de Justus Lipsiusstraat, de Van der Goesstraat, de Davidstraat, de Erasmusstraat, de Snellaertstraat, de Queteletstraat (1904).

Wij beperkten ons hier bij de voornaamste indelingen doorgevoerd in die jaren van buitengewone stadsuitbreiding met aanleg van talrijke nieuwe straten. Het is overduidelijk dat men planmatig aan de naamgeving van die nieuwe straten heeft gewerkt. Maar dit toont ons ook, hoe sterk de nieuwere en officiële naamgeving afwijkt van de originele, zinrijke en pittige benamingen welke onze voorouders uit de werkelijkheid of hun fantasie wisten te putten.

Wetenschappelijke plaatsnaamkunde

De goede bedoelingen ten spijt, heeft het van het College uitgaande initiatief in 1833 ‘om geschiedkundig en etymologische opzoekingen te doen over de ware oorsprong van de namen onzer stad’, niet veel bijgebracht. Wat de opdracht betreft van de in 1836 aangestelde Commissie, waarvan het verslag in 1863 werd ingediend, merkt Victor Fris (*De Oude Straatnamen van Gent, 1929*) aan: ‘...de Raad paste de wijze raadgevingen door de Commissie gegeven, hoegenaamd niet toe, en van dien langen geduldigen arbeid kwam er dus niets’.

De wetenschappelijke studie van de Gentse straatnamen is uiteindelijk meer bevorderd geworden, door individuele bijdragen van belangstellende folkloristen, taalkundigen, plaatsnaamkundigen en geschiedenisvorsers, die tot de kern van die naamgevingen zijn doorgedrongen, om onder het hulsel van de naam, de geschiedkundige werkelijkheid te ontdekken.

Wij moeten hier een eerste belangrijk geschiedkundig werkje vermelden, waarin de Gentse straatnamen ruimschoots worden behandeld en opmerkenswaardige bijzonderheden weergegeven die licht werpen op hun betekenis. Wij bedoelen de *Volledige Beschrijving van Gent*, in 1857 uitgegeven door J.J. Steyaert, schoolhoofd van de gewezen stedelijke school van het Prinsenhof. Frans De Potter heeft in zijn *Gent van den Oudsten Tijd tot Heden* (7 delen, 1882-1901, en een postuum in 1933-1938 verschenen deel 8), er veel toe bijgedragen, niet alleen om de oude Gentse straatnamen op te sporen en ze in hun betekenis te belichten, maar daarenboven om de belangstelling op te wekken tot een diepgaande studie van de plaats- en stratennaamkunde van Gent. Uit dezelfde tijd dateert een brochure van Ernest Callant *Geschiedkundige verhandeling over de namen van de straten van Gent* (Gent 1899), een werkje dat meestal put uit het bestaande materiaal.

Voor na Wereldoorlog I ging de toponymie of plaatsnaamkunde er merkbaar op vooruit. Vooralsnog moesten we het stellen met louter verklaringen en mededelingen over de betekenis van de oude Gentse straatnamen, zoals wij die vinden bij Victor Fris in zijn boekje *De oude straatnamen van Gent. Een prijsboek voor de Schooljeugd* (Gent 1925), waarin de schrijver zich beperkt tot de straatnamen die voorkomen op het Plan van Goethals, dat in 1796, onder de Franse Bezetting verscheen. Alfons Van Werveke gaf bij enkele namen meer uitleg en stelde verbeteringen voor in ‘Ophelderende Nota’s’ toegevoegd aan zijn werk *De namen van de straten van Gent. Een voorstel tot verbetering der schrijfwijze dier namen en bijvoeging op de naamborden in*

de straten van historische nota's (Gent 1919).

In de uitgave van de 'Vlaamse Toponymische Vereniging te Leuven', achtste Jaargang, 1932, verscheen een belangrijke bijdrage van filoloog J. Vercouille over *De straatnamen van Gent*, waarin hij de etymologische ondergrond van oude Gentse straatnamen opspoort en hun oorsprong of ontstaan plaatst in de historische context waarin die straten tot stand kwamen. Na Oorlog II betekende het verschijnen van Maurits Gysselings *Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen* (1954), de bekroning van een ijverig en geduldig opzoeken in de originele archieven, van een kostbaar materiaal, dat door de schrijver etymologisch - wetenschappelijk wordt behandeld. Ondanks zijn beknoptheid een onmisbaar referentiewerk.

Vermelden we nog ten slotte een reeks van leerrijke en originele bijdragen over de Gentse straatnamen door Berten De Keyzer, in het dagblad *De Gentenaar*, September-Oktober 1959. Een misschien al te vluchtige en journalistieke reportage, welke niettemin tal van nieuwe aspecten inhoudt, die de taal van de oude Gentse straatnamen belichten.

Naamsveranderingen en nieuwe namen omstreeks W.O. II

De plaatsnaamkunde had voor Oorlog II een dusdanige vlucht genomen en zoveel interesse verwekt, dat het duidelijk werd dat een groot aantal straatnamen niet beantwoordden aan hun oorspronkelijke betekenis of losgerukt waren uit hun historisch milieu en herkomst. Om hieraan te verhelpen, en vooral om verwarring tussen gelijkkluidende namen te vermijden, gaf de gemeenteraad een bijzondere commissie de opdracht aan een herziening van straat- en plaatsnamen te werken. Deze leverde een ontzaglijk werk onder de bezielende leiding van advocaat en latere schepen Joseph (Jos) Vermeulen, geruggesteund door schoolinspecteur en oud-gemeenteraadslid Omer Van Hauwaert. Jammer is het dossier van deze commissie teloor gegaan (later terug opgedoken: zie noot).

Haar belangrijkste opdracht bestond er in door het creëren van nieuwe namen het vermijden van verwarring door misleidende of gelijkkluidende straatnamen, vooral 'Lange' en 'Korte', 'Kleine' en 'Grote',...kaai en ...straat. Ingesteld net aan het begin van W.O. II, kende de commissie een bewogen start. Ondanks alles kon ze haar doel gelukkig verwezenlijken. Het oorlogsschepencollege heeft deze studie en navorsingen benuttigd om in 1943 over te gaan tot een wijziging van een groot aantal straatnamen over de gehele stad. Na enige aarzeling heeft het naoorlogse schepencollege de wijzigingen ingevoerd in 1943 grotendeels bekrachtigd in 1946. Dit althans voor de vroegere

DE OPRICHTING VAN GROOT-GENT. — Bovenstaande kaart toont het plan van Groot-Gent, zooals het bij Besluit verschenen in het Staatsblad van 29 Mei is opgericht. De gemeenten Afsnee, Gentbrugge, Ledeborg, Mariakerke, Merelbeke, Oostakker, Sint-Amandsberg, Sint-Denijs-Westrem, Wondelgem en Zwynaarde worden volledig ingelijfd, alsmede gedeelten van Destelbergen, Heusden, Laarne, Melle en Drongen. Hiermede telt Groot-Gent circa 254.158 inwoners.

Afb. 7. Krantenbericht over de door de Duitsers opgelegde oprichting van 'Groot-Gent'

stad. De aangehechte, na W.O. II terug zelfstandig geworden, gemeenten konden meestal teruggrijpen naar de oude namen.

Maar dat is slechts de helft van het straatnamenverhaal in de vorige eeuw. Al tijdens de oorlog kwam de door de bezetter opgelegde creatie van ‘Groot Gent’ de zaken compliceren (afb. 7). In zowat iedere aangehechte gemeente was er een Kerkstraat en een Guido Gezellestraat, enz. Daarvan mocht er uiteraard slechts één enkele behouden blijven. Na de bevrijding kwamen de vooroorlogse namen terug in voege. In 1965 volgde de aanhechting van een aantal ‘Kanaaldorpen’ of delen ervan. Op 1 januari 1977 werd met de annexatie van nog meer en grotere gemeenten het nog steeds bestaande grondgebied Gent een feit. Noodgedwongen moest men opnieuw aan het werk zoals men al tijdens de oorlog moest doen.

De latere naamgeving van nieuw aangelegde straten heeft zich verder aan de grondbeginselen van de voorgaande herziening geïnspireerd. Nu gebeurt elke nieuwe naamgeving van plaatsen en straten na nauwkeurige studie en grondig overleg. De plaatsnaamkunde heeft in grote mate het pleit gewonnen.

Aanvullende noot (L.D.)

Toen hij de reeks publiceerde was de auteur Joris (Georges) Vandenbroucke (Maldegem, 1896 - Gent 1980) onderpastoor van de parochie Sint-Theresia ‘van het Kind Jezus’ (of ‘van Lisieux’) met kerkje aan de Boomstraat bij de Brugsesteenweg. Deze opmerkelijke man (afb. 8) bleef best bekend als de bezieler van de heropleving na W.O. I van het Gentse poppenspel met Pierke. Dat gebeurde aan de Muide in een andere Sint-Theresiaparochie (‘van Avila’). Zie daarover: Lode Hoste (1979). *Gent Poppenspelstad*, p. 25-28, en in de reeks ‘Gentse Memoriedagen’ door Hugo Collumbien in *Ghendtsche Tydinghen*, 2004, jg. 33, p. 381.

De collectie notities van de Gentse plaatsnaamcommissie, geschreven en verzameld door Jos (Joseph) Vermeulen, was jarenlang onvindbaar, zoals Vandenbroucke aangaf. Ze bleef echter gelukkig bewaard en werd een tiental jaar geleden door de privé eigenaars geschonken aan het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis Maurits Gysseling (DSMG) dat – niet toevallig – de naam draagt van de belangrijkste plaatsnaamkundige in het Nederlandse taalgebied. Ze wordt er bewaard in de collectie ‘Vliegende Bladen – Gent, reeks Bebouwing -Plaatsnamen’ in het Sint-Amandsbergse begijnhof.

Afb. 8 Joris Vandenbroucke: detail uit een groepsfoto van de toneelkring op Sint-Theresia, Muide, 1923. (privé collectie).

Daaruit blijkt o.m. zonneklaar dat de commissie er in 1940 kwam op vraag van de Belgische Posterijen, die komaf wilde maken met de vele verwarrende, gelijke of gelijkklinkende namen. Met de partijpolitiek en Duitse bezetting had – wat genoemd mag worden de grote straatnamen operatie 1940-1943 – niets te maken. Met etymologische bekommernis en correctheid evenmin. Gebaseerd op de in DSMG bewaarde verzameling verschenen enkele artikelen over het werk van Vermeulen en zijn commissie: Devriese, L., 2009. *Gentse Krook van Waalse origine?*; Idem: *Geen verwarring mogelijk. Klinkende Gentse straatnamen gecreëerd in 1940-1943.* Idem: *Joseph Vermeulen en de grote Gentse straatnamenoperatie van 1940-1943.* Allen in: *Gandavum* jg. 14 nr. 1, p. 5-12; p.5-12; 19-29; p. 39-46. Ook blijkt duidelijk dat amateur-dichter Vermeulen een zwak had voor nogal speciaal klinkende benamingen. Ze sloegen aan. De meeste van 'zijn 'creaties' bleven gelukkig bewaard. Om er slechts enkele te noemen: Vlaamse Kaai, Corduwaniersstraat, Waalse Krook. Deze laatste leeft door als bibliotheeknaam De Krook. Een bondige bewerking van in *Gandavum* verschenen teksten werd opgenomen in *De Krook. Een*

leerrijk boek (Vermeiren, G., Bru, A.M., Ervynck, A. (red.), Snoeck, 2018, p. 183-188).

Daarmee was de kous nog niet af, bijlange niet. Nog voor de grote fusie van 1977, waarbij het huidige grondgebied tot stand kwam, had Gent in 1965 in de Kanaalzone de gemeenten Desteldonk, Mendonk en Sint-Kruis-Winkel geannexeerd, samen met delen van Oostakker, Zaffelare en Kluizen. Ook een stuk Drongen (de Bourgoyen in hoofdzaak) kwam aan Gent toe. Dit laatste vergemakkelijkte de creatie van het welbekende grote natuurgebied. Noodgedwongen moest men opnieuw in dezelfde zin als in 1940-1943 aan het werk. Deze keer probeerde men het meer wetenschappelijk aan te pakken. Een leerrijke inkijk in de manier van werken vind je bij Gysseling, M. (1979), *Principes van de straatnaamwijziging te Gent*. In: *Naamkunde*, jg. 11, afl. 1-2, p. 1-30.

Correcte populaire beschrijvingen, meestal per straat, gebaseerd op de bestaande literatuur, verschenen als reeksen in kranten: onder meer de reeks 'Rue bidon du Veston' van Daniël Vanacker (DAL) in *De Gentenaar* (1997-1999), pareltjes van journalistiek kunnen. Karel Haerens bundelde zijn stukjes in de krant *Het Volk in Straatnamen van het Oude Gent* (1981) en *Oude straatnamen van Gent* (1982).

Ter aanvulling van dit artikel moet vermeld worden dat voor wat het geheel van de Gentse straatnamen betreft, de lijsten en teksten, digitaal en in druk gepubliceerd door Jean-Paul De Cloet uiterst nuttig zijn, om niet te zeggen onmisbaar. Om misverstanden te vermijden houden die publicaties zich ambtelijk strikt aan de officiële lijsten, ook de Franstalige. Ze bevatten zelfs minimale schrijfvarianten (Goud straat en Goudstraat, bv.) en de jaartallen waarin de namen of schrijfwijzen voor het eerst in een officiële lijst te vinden zijn. Daarbij eventueel de oudere (officiële) namen. Een overzicht bij De Cloet, J.P. (2017). *Straatnaamgeving vandaag en in het verleden*. In: *Van Mensen en Dingen*, jg. 15 nr. 3, p. 30-42.

Met dank aan Maurice Vollaert